

ACCOUNTANTSVERSLAG 2018

Gemeente Hilversum

Aan de raad van de
gemeente Hilversum
Postbus 9900
1201 GM HILVERSUM

Onderwerp:

Accountantsverslag 2018

Datum:

26 juni 2019

Kenmerk:

312018008.19.146

Geachte leden van de gemeenteraad,

Wij hebben de controle van de jaarrekening 2018 van uw gemeente afgerond. De jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders. Met dit accountantsverslag informeren wij u over onze belangrijkste controlebevindingen. Op 14 juni 2019 hebben wij een aantal controlebevindingen reeds besproken met uw concern-controller en diverse bij het opstellen van uw jaarrekening betrokken medewerkers. Op 25 juni 2019 hebben wij het (concept-)accountantsverslag met het college besproken.

Bij de jaarrekening 2018 hebben wij op 26 juni 2019 een goedkeurende controleverklaring afgegeven, zowel voor het aspect getrouwheid als voor het aspect rechtmatigheid.

Ons accountantsverslag is bedoeld om u te ondersteunen in de beoordeling van de jaarrekening 2018. De bevindingen en beschouwingen in dit verslag komen voort uit onze controlewerkzaamheden en diverse besprekingen die wij met uw medewerkers hebben gevoerd. Voor de goede orde vermelden wij dat uw controlerende taak uiteraard verder gaat dan uitsluitend het financieel getinte perspectief vanuit de accountantscontrole.

Wij maken u erop attent dat voor dit accountantsverslag een beperkte verspreidingskring geldt. Het accountantsverslag is uitsluitend bestemd voor de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Hilversum.

Met vriendelijke groet,

Publieke Sector Accountants B.V.

Was getekend:

A. Booi RA

Inhoudsopgave

Contact

De volgende personen kunnen benaderd worden bij vragen met betrekking tot dit accountantsverslag:

Arie Booij

Tel: 06 15092689

Arjan Sallehart

Tel: 06 15092694

1. Onze controleaanpak en de uitkomsten daarbij.....	2
2. Financiële positie en resultaat	6
3. Bevindingen eindejaarscontrole	11
4. Interne beheersing.....	22
5. Overige aangelegenheden.....	26

1. Onze controleaanpak en de uitkomsten daarbij

Reikwijdte van de controle

Met de opdrachtbevestiging van 10 september 2018 (kenmerk 312018008.18.093) heeft u ons de opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2018. De reikwijdte van onze controle staat omschreven in deze opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking in de reikwijdte van onze controle. De doelstelling van de controle is het afgeven van een controleverklaring bij de jaarrekening van de gemeente Hilversum.

In dit accountantsverslag geven wij een toelichting op de bevindingen naar aanleiding van de controle. Onze controle wordt verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Controlestandaarden en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2018.

Tijdens de uitvoering van de oorspronkelijke controleplanning hebben zich geen wijzigingen van materieel belang in de reikwijdte voorgedaan. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2018 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Materialiteitsbepaling is overeenkomstig het vastgestelde controleprotocol

De wijze waarop wij de materialiteit bepaald hebben, sluit aan op het door de gemeenteraad op 30 januari 2019 vastgestelde controleprotocol, inclusief het normenkader 2018. De maximaal toe te passen marges voor de accountantscontrole zijn vastgelegd in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (het Bado). In het controleprotocol heeft u geen lagere marges vastgesteld waardoor wij het wettelijke kader als uitgangspunt hebben gehanteerd. De bij onze controle van de jaarrekening 2018 toegepaste goedkeuringstoleranties bedragen derhalve:

Goedkeuringstoleranties

Fouten	1% van het totaal van de lasten incl. toevoegingen aan reserves	€ 2.645.000
Onzekerheden	3% van het totaal van de lasten incl. toevoegingen aan reserves	€ 7.935.000

In het controleprotocol heeft de raad de rapporteringstolerantie gesteld op een bedrag van € 125.000.

Onze aanpak is gericht op risico's

Voor de jaarrekeningcontrole 2018 onderkennen wij een aantal risico's en aandachtspunten, die een verhoogd (bruto) risico met zich mee (kunnen) brengen op een materiële fout in uw jaarrekening en die een mogelijke impact op de bedrijfsvoering kunnen hebben. De risico's en aandachtspunten zijn hieronder weergegeven. Opname van een risicogebied of aandachtspunt in deze opsomming betekent niet dat daadwerkelijk sprake is van risico's die zich daadwerkelijk voordoen, maar is enkel bedoeld om aan te geven dat wij hier tijdens onze controle (extra) aandacht aan zullen besteden. De onderkende risico's en aandachtspunten, welke wij overigens hebben afgestemd met de audit- en rekeningencommissie in ons startgesprek voor 2018, zijn:

- De follow-up ten aanzien van eerder gerapporteerde aandachtspunten vanuit de interne en externe controle.
- De voortgang en status van de (noodzakelijke en gewenste) verbeteringen met betrekking tot de kwaliteit van de interne beheersing (Hilversum in Control).
- Beïnvloeding van resultaten door het management. Dit betreft de mogelijkheid die het management heeft om specifieke controlemaatregelen te omzeilen, bijvoorbeeld door memoriaalboekingen of het schattingsproces. De specifieke aandacht voor dit risico is voorgeschreven vanuit de controlerichtlijnen en is niet uniek voor Hilversum.
- Waardering van activa als gevolg van schattingselementen (inschatting van levensduur en restwaarden).
- De waardering en risicoschatting met betrekking tot lopende grondexploitaties (Anna's Hoeve) en te ontwikkelen grondposities (zoals bijvoorbeeld Crailo), inclusief de vanaf 2016 geldende regels rondom het tussentijds winstnemen.
- De waardering van de destijds overgehevelde gronden (niet in exploitatie genomen gronden) naar de materiële vaste activa.
- Voorzieningen ter egalisering van kosten vanwege het schattingselement en de daarmee samenhangende schattingsonzekerheden. Uw gemeente heeft onder meer voorzieningen voor onderhoud, een spaarvoorziening riolering en pensioenvoorzieningen wethouders op de balans staan. Voor de jaarrekening is het van belang dat deze aantoonbaar "goed" gewaardeerd zijn.
- De naleving van de (Europese) aanbestedingsregels.
- Risico's en onzekerheden sociaal domein.
- De actualiteit van de gevoerde administratie(s), gericht op de betrouwbaarheid van de (tussentijdse) informatievoorziening.
- De kwaliteit van de IT-omgeving in 2018. Zijn de aandachtspunten uit 2017 (toegangsbeveiliging en wijzigingsbeheer) opgepakt en opgelost?

Ter voorkoming van een materiële fout in de jaarrekening heeft u voor bovenstaande risicogebieden beheersmaatregelen getroffen. Wij hebben ons bij de controle gericht op de opzet en het bestaan van de door u ingerichte beheersingsomgeving, die deze risico's moeten verkleinen. Voor een toelichting op een aantal onderkende risico's en aandachtspunten verwijzen wij naar het hoofdstuk "belangrijke bevindingen". Daarnaast verwijzen wij u naar onze bevindingen in het hoofdstuk "interne beheersing".

De baten en lasten, alsmede balansmutaties, zijn rechtmatig

Op basis van uw controleprotocol en normenkader hebben wij de naleving van het financieel rechtmatigheidskader voor uw gemeente gecontroleerd. Hierbij zijn geen bijzonderheden geconstateerd. Op programma 2 – Zorg en programma 3 – Werken is weliswaar sprake van een overschrijding van de begrote lasten, echter deze begrotingsrechtmatigheidsfouten werken niet door in ons rechtmatigheidsoordeel.

Onze conclusie is derhalve dat de baten en lasten, alsmede de balansmutaties, rechtmatig zijn weergegeven in de jaarrekening 2018.

De jaarrekening voldoet aan het BBV

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de baten en lasten van de gemeente Hilversum. Daarnaast vereisen zij van het college van burgemeester en wethouders het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, die vaak – vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken – inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente Hilversum zijn uiteengezet in de jaarstukken in onderdeel 6.2.1 ‘Waarderingsgrondslagen’. In de jaarrekening 2018 hebben zich ten opzichte van 2017 geen wijzigingen van materieel belang voorgedaan in de toegepaste verslaggevingsgrondslagen, die een aanzienlijke invloed hebben gehad op de baten en lasten en/of de financiële positie van de gemeente. Wel heeft het college bij meerdere jaarrekeningposten ten opzicht van 2017 een herrubricering van doorgevoerd en daarmee de gepresenteerde posten in de lijn van de verslaggevingsvoorschriften gebracht. In de toelichting op de balans is dit bij de betreffende jaarrekeningposten aangegeven.

Wij hebben het door het college van burgemeester en wethouders toegepaste proces voor belangrijke verslaggevingsgrondslagen geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij hebben de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving beoordeeld. Wij zijn van mening dat de verslaggevingsgrondslagen en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent zijn gebruikt: de jaarstukken voldoen aan het BBV (Besluit begroting en verantwoording).

Geen geïdentificeerde materiële fouten en tekortkomingen in de jaarstukken

Naar aanleiding van onze jaarrekeningcontrole, resteren er geen van materieel belang zijnde ongecorrigeerde afwijkingen of onzekerheden. Door ons gerapporteerde bevindingen zijn derhalve niet materieel (dus hebben geen invloed op de strekking van onze controleverklaring), maar zijn naar onze mening vooral van belang voor uw beoordeling van de jaarstukken en de verdere kwaliteitsverbetering van de administratieve organisatie en interne beheersing.

Voor de niet materiële fouten en tekortkomingen in de jaarstukken verwijzen wij u naar de diverse onderdelen van dit rapport.

Goedkeurende controleverklaring

Wij zijn van oordeel dat de jaarrekening 2018 van de gemeente Hilversum een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva van de gemeente Hilversum op 31 december 2018 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder gemeentelijke verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader 2018 zoals op 30 januari 2019 door de raad is vastgesteld.

Hierbij geldt als voorwaarde dat de door ons gecontroleerde jaarrekening ongewijzigd door de gemeenteraad wordt vastgesteld. Wij verzoeken u derhalve ons een door de voorzitter en de griffier ondertekend besluit van de vastgestelde jaarrekening te verstrekken. Mochten nog wijzigingen worden aangebracht in de definitieve versie van de jaarrekening dan dienen wij deze te beoordelen alvorens onze controleverklaring hierbij mag worden opgenomen.

2. Financiële positie en resultaat

De vermogenspositie van uw gemeente neemt in absolute zin toe

In het BBV, de verslaggevingsregels voor gemeenten, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen (dat bestaat uit de algemene reserve en de bestemmingsreserves) worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2018 bedraagt € 5.674.000 nadelig. Per saldo is tussentijds € 9.324.000 aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2018 € 3.650.000 voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Eigen vermogen (in € 1.000)	2018	2017
Eigen vermogen per 1 januari	96.048	98.096
Tussentijdse resultaatbestemming	-/- 9.324	-/- 7.797
Gerealiseerd resultaat	3.650	5.747
Totaal ('gerealiseerd saldo van baten en lasten')	-/- 5.674	-/- 2.049
Rechtstreekse vermogensmutatie i.v.m. verantwoording revolverende fondsen	1.976	
Eigen vermogen per 31 december	92.350	96.048

De tussentijdse resultaatbestemming bestaat uit de stortingen in en onttrekkingen uit de reserves, in overeenstemming met de besluiten van uw gemeenteraad.

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2018 circa 28 % van het balanstotaal (2017: circa 29 % van het balanstotaal). In de toelichting op balans (paragraaf 6.2.5) bij het onderdeel eigen vermogen van de jaarrekening alsmede in onderdeel 6.4 (Staat van reserves) geeft het college een nadere toelichting op de mutaties in het eigen vermogen over het jaar 2018. Wij verwijzen u naar deze toelichting.

Resultaat 2018 is beïnvloed door reservemutatie(s)

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de bestuurlijke besluitvorming. Concreet betekent dit voor uw gemeente het volgende:

Exploitatieresultaat (in € 1.000)

Totale baten	252.827	
Totale lasten	258.500	
Gerealiseerde saldo van baten en lasten		5.673
Af: stortingen in reserves	6.019	
Bij: onttrekkingen aan reserves	15.343	
Saldo mutaties reserves		-/- 9.324
Gerealiseerd resultaat (voordelig)		3.650

Ten opzichte van de begroting ontstaat het volgende beeld:

Exploitatieresultaat (in € 1.000)	Gewijzigde begroting	Realisatie	Verschil
Totale baten	255.509	252.827	2.682
Totale lasten	<u>269.878</u>	<u>258.500</u>	<u>11.378</u>
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	14.368	5.673	8.696
Af: stortingen in reserves	6.019	6.019	-0
Bij: onttrekkingen aan reserves	<u>16.372</u>	<u>15.343</u>	<u>1.029</u>
Saldo mutaties reserves	-10.353	-9.324	-1.029
Resultaat	4.015	-3.650	7.667

Het rekeningresultaat 2018 is voor een bedrag van € 1.473.000 positief beïnvloed doordat een aantal posten, welke tot en met 2017 onder de overlopende passiva waren opgenomen, is vrijgevallen. Feitelijk hadden deze posten ook in 2017 reeds hebben kunnen vrijvallen. Dit betreft de volgende posten:

Vrijval Herplantfonds	€ 306.000
Vrijval Mobiliteitsfonds	<u>€1.167.000</u>
Totaal effect op resultaat 2018	€ 1.473.000

Bij het vaststellen van de jaarstukken vraagt het college u deze middelen te reserveren en (via een bestemmingsreserve) een specifieke bestemming te geven.

In de jaarstukken wordt op diverse plaatsen een nadere toelichting gegeven op de totstandkoming van het resultaat en worden de verschillen tussen de begroting (na wijziging) en de gerealiseerde baten en lasten verklaard. Wij verwijzen u hiervoor naar hoofdstuk 5.2. Voor de verschillenanalyse verwijzen wij u tevens naar de toelichting op de programmaverantwoording (onderdeel "Financiële analyse" per thema) waarin per thema de belangrijkste verschillen nader zijn geanalyseerd.

	Het voordelige exploitatieresultaat 2018 (vóór bestemming) is mede ontstaan na een aantal incidentele baten en lasten. Door het effect van de incidentele baten en lasten buiten beschouwing te laten, ontstaat meer inzicht in de reguliere baten en lasten. Het inzicht in de reguliere baten en lasten is van belang, omdat het een betere indicatie geeft van de toekomstige baten en lasten, overigens zonder rekening te houden met beleidswijzigingen. In de toelichting op het overzicht van baten en lasten is in hoofdstuk 5.3 inzicht in de incidentele baten en lasten gegeven. Korteheidshalve verwijzen wij u naar deze uiteenzetting.
Het college van burgemeester en wethouders kwalificeert het weerstandsvermogen als uitstekend om de onderkende risico's af te kunnen dekken	Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's. De beschikbare weerstandscapaciteit (voor de samenstelling, zie de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing) heeft het college bepaald op € 102,5 miljoen (2017: € 97,7 miljoen). De beschikbare weerstandscapaciteit is derhalve ten opzichte van 2017 gestegen. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing heeft het college een opsomming gegeven van ingeschatte risico's. Deze cumuleren voor 2018 tot een bedrag van € 4,1 miljoen (2017: € 2,7 miljoen). Ten opzichte van 2017 is sprake van een stijging van de gekwantificeerde risico's. De inventarisatie van risico's geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te bepalen. Daarbij wordt een inzicht gegeven in de (naar de inschatting van het college) belangrijkste risico's voor uw gemeente. Ook zijn de aan deze risico's gekoppelde beheersingsmaatregelen opgenomen en wordt een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van grootste risico's. Het college heeft op basis van deze risico-inventarisatie en de beschikbare weerstandscapaciteit een kwalificatie aan het weerstandsvermogen gegeven. Deze kwalificatie is gebaseerd op een ratio waarbij de beschikbare weerstandscapaciteit gedeeld wordt door het benodigde weerstandsvermogen (gekwantificeerde risico's). Het college kwalificeert het weerstandsvermogen in de jaarstukken 2018 als "uitstekend". Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstandspositie, de onderkende risico's en de kwantificering daarvan verwijzen wij u naar de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van uw jaarstukken 2018. Overigens merken wij hierbij op dat deze cijfers niet aan accountantscontrole of een beoordelingsopdracht zijn onderworpen.
Verwerking reservemutaties	Eind oktober 2018 heeft de commissie BBV in de Kadernota rechtmatigheid 2018 de uitspraak gedaan dat in de jaarrekening de toevoegingen en onttrekkingen aan de bestemmingsreserves moeten worden verwerkt overeenkomstig het bedrag dat via de begroting(swijzigingen) door de raad is goedgekeurd. Tot 2018 was de hoofdregel dat de mutaties in de reserves tot <i>maximaal</i> het bedrag waarvoor de raad de autorisatie heeft gegeven, verwerkt mogen worden. De commissie BBV heeft hiermee expliciet het budgetrecht van de raad willen versterken en de raad de mogelijkheid willen geven om de middelen die niet zijn gebruikt (en via de begroting zijn vrijgegeven) in heroverweging te geven. Ongeacht of de besteding waarvoor het bedrag is vrijgegeven wel of niet is gedaan, moet de

reservemutatie dus in de jaarrekening verwerkt worden, tenzij uit het besluit dat de raad genomen heeft, blijkt dat een lager bedrag is toegestaan. Dit vraagt de nodige aandacht bij het redigeren van besluiten die u neemt (of gaat nemen). Van belang is dat duidelijk is wat de bedoeling is van de raad en dat dit helder en niet voor meerdere uitleg vatbaar, in de raadsbesluiten wordt verwerkt.

Is bijvoorbeeld onvoldoende duidelijk dat u autorisatie geeft om een bedrag te dekken “tot maximaal de gemaakte kosten”, dan zal toch het gehele bedrag uit de reserve moeten worden gehaald. Eventuele niet bestede middelen maken dan (weer) onderdeel uit van het te bestemmen resultaat en krijgen bij het vaststellen van de jaarrekening de bestemming die u als raad daar dan aan geeft. Wij adviseren u bij het redigeren van besluiten die een reservemutatie tot gevolg (kunnen) hebben, expliciet te formuleren wat de bedoeling van de raad is en deze besluiten ook om te zetten in begrotingswijzigingen.

Overigens kunnen er raadsbesluiten (waaronder de nota reserves en voorzieningen) zijn die inhouden dat specifiek benoemde saldi, bijvoorbeeld een overschot of tekort op de uitvoering van de Wmo, ook nog in het lopende begrotingsjaar ten gunste of ten laste van een specifieke bestemmingsreserve mogen worden gebracht. Voor dergelijke mutaties zijn de richtlijnen niet gewijzigd.

Als we conform de bepalingen in de nieuwe kadernota kijken naar de onttrekkingen in de reserves in 2018 is in bij de reserve regionaal mediacentrum afwijkend gehandeld. In de begroting 2018 was een onttrekking geraamd van € 125.000. De werkelijke onttrekking voor de gemaakte kosten ten behoeve van een regionaal mediacentrum in 2018 bedraagt € 0, omdat een innovatieve streekomroep meer voorbereidingstijd vroeg. Op basis van de nieuwe kadernota had de onttrekking toch plaats moeten vinden. Ten tijde van het bekend worden van de nieuwe kadernota restte er geen tijd meer om uw raad een reparatie-besluit voor deze reserve te laten nemen. Naar aanleiding van de aangenomen motie M18-109 volgt een voorstel om een onafhankelijk Hilversums mediafonds op te zetten, dat zich richt op de opgave om lokale/regionale media en journalistiek voor Hilversum te behouden. Dit voorstel is op dit moment in voorbereiding. Hierin wordt voorgesteld dat de resterende reserve ten gunste van dit fonds komt. Wij hebben vanwege de late publicatie van de kadernota het achterwege laten van de onttrekking aan de reserve regionaal mediacentrum niet meegewogen in ons oordeel over de jaarrekening.

Wij merken op dat de commissie BBV niet veel ruchtbaarheid heeft gegeven aan deze wijziging in de Kadernota. Wij kunnen ons voorstellen dat er de komende maanden vragen aan de commissie gesteld worden over dit onderwerp. De antwoorden die de commissie daarop geeft zullen mogelijk leiden tot een duidelijker beeld hoe de commissie voorstelt hier in de praktijk mee om te gaan. Wij adviseren u de ontwikkelingen hierover scherp te volgen.

3. Bevindingen eindejaarscontrole

De grondexploitaties zijn geactualiseerd en (waar noodzakelijk) bijgesteld

Een belangrijk risico dat wij onderkennen in het kader van de jaarrekeningcontrole is de waardering van de grondexploitaties. De grondexploitaties hebben ultimo 2018 een (netto) boekwaarde van circa € 9,3 mln. en zijn daarmee ten opzichte van 2017 circa € 3,6 mln. afgenomen. De afname van de boekwaarde (mutatie onderhanden werk) is het saldo van de gerealiseerde verkopen in 2018 en de gemaakte kosten in 2018 (inclusief tussentijdse winstneming). Omdat de waarde van de verkopen in 2018 hoger is dan de gemaakte kosten neemt de boekwaarde van de voorraad grond af (positieve ontwikkeling). De grootste mutaties zien we bij het complex Anna's Hoeve, wat momenteel volop in ontwikkeling is.

De grondexploitatie is één van de posten die het meest gevoelig is voor de economische ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld een stagnerende vraag of dalende prijzen. Hierdoor kan het verwachte resultaat van een project (fors) afnemen of zelfs omslaan in een verwacht verlies, maar bij een voorspoedige realisatie van verkopen (voorlopen op plan) is juist weer sprake van een voordelig effect. Voor een nadere onderbouwing van de ontwikkelingen met betrekking tot de grondexploitaties verwijzen wij naar de paragraaf “Grondbeleid” in het jaarverslag. Daarin worden ontwikkelingen in de complexen, de prognoses voor de komende jaren en de mogelijke risico's nader toegelicht. Daarnaast zijn op 29 mei 2019 de geactualiseerde grondexploitaties aan de raad aangeboden en vastgesteld, waar wij naar verwijzen.

De controle van de grondexploitatie vraagt veel aandacht, vanwege de (hoge mate van) schattingsonzekerheid die met de (waardering van de) jaarrekeningpost samenhangt. Wijzigingen in de uitgangspunten die bij het doorrekenen van grondexploitaties gehanteerd zijn veelal van (substantiële) invloed op de financiële uitkomst van de grondexploitatie. Ook hebben (op projectniveau) de nog te maken kosten en de nog te realiseren opbrengsten, inclusief de timing daarvan, mogelijk invloed op de waardering. Op basis van onze controle brengen wij het volgende onder uw aandacht:

Tussentijdse winstneming Anna's Hoeve ook in 2018 noodzakelijk

In 2016 is op basis van een uitspraak van de commissie BBV een wijziging doorgevoerd met betrekking tot het tussentijds nemen van winsten op grondexploitaties. In maart 2018 is een nadere uitleg bij deze notitie geschreven door de commissie BBV. Tot en met 2016 hadden gemeenten zelf de mogelijkheid om, op basis van een eigen ontwikkeld winstbepalingsstelsel, (tussentijds) winst te nemen. In de praktijk bleek dit veelal een “voorzichtig” stelsel te zijn, waarbij vooral werd uitgegaan van gerealiseerde verkopen in relatie tot de gemaakte kosten en waarbij de nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten in ogenschouw werden genomen.

Vanaf de jaarrekening 2017 is er een door de commissie BBV voorgeschreven methodiek van winstnemen, welke dus door elke gemeente moet worden toegepast. Deze methode heet de “percentage of completion” methode. Op basis van deze methode wordt, naar rato van de voortgang van een grondexploitatie, bepaald of (en zo ja hoeveel) winst tussentijds genomen moet worden. Naast de gerealiseerde baten en lasten en de nog te realiseren baten en lasten, is het van belang dat de gemeente een onzekerheid inschat met betrekking de nog te maken kosten en opbrengsten. Deze factor is vervolgens medebepalend voor de tussentijdse winstneming.

Ten behoeve van de jaarrekening 2018 heeft het college de grondexploitaties geactualiseerd. In de raadsvergadering van 29 mei 2019 heeft het college de raad geïnformeerd over de effecten van de actualisatie. Een belangrijk effect was, dat gelet op de voortgang van de exploitatie, er in 2018 (net als in 2017 het geval was) een tussentijdse winst moest worden genomen (op basis van het Bbv). De

winstneming in 2018 bedraagt € 3.972.000, waarmee deze cumulatief op € 9.435.000 is uitgekomen. Op basis van de actualisatie van de grondexploitatie resteert naar verwachting van het college nu nog (over de resterende planperiode) een nog te realiseren winst van circa € 6 miljoen.

Per saldo wijkt de recente actualisatie in beperkte mate af van de actualisatie die het college bij de jaarrekening 2017 heeft opgesteld. Wel zien wij op onderdelen sprake is van (kleine) verschillen. Zo vallen de totale verwachte kosten van woonrijp maken ca 0,5 miljoen voordeliger uit, zien we dat de verwachte opbrengsten met ca. € 2,7 miljoen voordeliger uitvallen en zien we dat de resterende planperiode met 1 jaar (2021) is verlengd. Omdat de tussentijdse winstneming ad € 3,9 miljoen als “last” in de grondexploitatie moet worden verwerkt, heeft de actualisatie van de grondexploitatie nagenoeg geen effect op het verwachte uiteindelijke resultaat (eindwaarde). Wij adviseren u het verdere verloop van deze exploitatie te blijven volgen.

Toerekening baten aan juiste boekjaar

Er is voor een bedrag van € 248.000 aan opbrengsten grondverkoop in 2018 verantwoord, welke feitelijk (gelet op datum levering in 2017) in 2017 verantwoord hadden moeten worden. Omdat een correctie in voorgaand jaar niet mogelijk is, is het bedrag terecht in 2018 verantwoord. Wij adviseren u toe te zien dat de opbrengsten in het juiste jaar verantwoord worden.

Nadelig resultaat Egelshoek verwacht

In de vergadering van 26 september 2018 heeft de raad ingestemd met de ontwikkeling van de grondexploitatie Egelshoek. Omdat deze exploitatie een verwacht nadelig resultaat heeft van ca. 2,9 miljoen, heeft (op basis van het raadsbesluit van 26 september 2018) het college een voorziening getroffen ter grootte van het verwachte verlies. Bij het actualiseren van de grondexploitatie is een beperkt bedrag (€ 62.000) extra in de voorziening gestort, waarmee het verwachte nadelige resultaat geheel voorzien is. In de concept jaarrekening was de voorziening geheel in mindering op de gemaakte kosten 2018 (totaal € 501.000) gebracht, waardoor de grondexploitatie een boekwaarde van € 2,4 miljoen voordelig had.

De commissie Bbv acht deze wijze van presenteren niet toegestaan. Met de uitspraak 2015.065 geeft de commissie Bbv aan dat de voorziening tot maximaal de gemaakte kosten aan de debetzijde in mindering gebracht kan/mag worden en dat het restant credit gepresenteerd moet worden. Onder de voorzieningen is derhalve een voorziening voor het verwachte verlies op de exploitatie van Egelshoek opgenomen van € 2,4 miljoen. Deze voorziening zal de komende jaren, naar rato van het jaarlijks gerealiseerde resultaat, ingezet worden als dekkingsmiddel.

Sloopkosten GAK-gebouw

Onder de immateriële vaste activa zijn de sloopkosten van het voormalige GAK-gebouw in het Stationsgebied geactiveerd voor een bedrag van circa € 652.000. Het activeren van deze kosten is toegestaan omdat er voldoende aanwijzingen bestaan dat u binnen 5 jaar een grondexploitatie in dit gebied zult openen. Wij wijzen u er wel op dat op basis van de notitie grondexploitatie deze kosten alsnog ten laste van het jaarrekeningresultaat moeten worden gebracht indien er na vijf jaar nog geen grondexploitatie is geopend.

Bij de besluitvorming van het sloopkrediet werd er overigens ten onrechte nog vanuit gegaan dat na vijf jaar de kosten mogelijk alsnog als een normaal materieel vast actief geactiveerd zouden kunnen worden, maar dat is niet toegestaan.

Onzekerheid VPB-last toereikend toegelicht

Onder de algemene dekkingsmiddelen is een bedrag van € 468.000 aan te betalen vennootschapsbelasting (Vpb) opgenomen (programma 4, taakveld 0.9). Het jaar 2018 is voor het eerst dat een Vpb-last is opgenomen, omdat in de voorgaande jaren (2016 en 2017) sprake was van nadelige fiscale resultaten in uw jaarrekening. Het bedrag waarover de te betalen Vpb is berekend, is als volgt samengesteld:

Verschuldigde Vpb

Fiscaal resultaat 2016	-/- € 938.000
Fiscaal resultaat 2017	-/- € 148.000
Totaal compensabel verlies	-/- € 1.086.000
Fiscaal resultaat 2018	€ 2.999.000
Vpb-grondslag	€ 1.913.000

Over de eerste € 200.000 wordt 20% geheven en over het meerdere 25%. De last is derhalve 468.000. De aangifte over 2016 is in augustus 2018 ingediend. De aangiften 2017 en 2018 zijn nog niet gedaan (de gemeente heeft geopteerd voor de zogenaamde uitstelregeling). De fiscus heeft vooralsnog geen standpunt ingenomen met betrekking tot de aangifte 2016 en er heeft (nog) geen onderzoek door de belastingdienst plaatsgevonden. Uw gemeente loopt derhalve enig risico met betrekking tot de fiscale positie en de af te dragen last. In de paragraaf Weerstandvermogen en risicobeheersing in het jaarverslag en paragraaf 5.2 van de jaarrekening is dit toereikend toegelicht.

Geen nacalculatie wegwerkzaamheden in combinatie met rioleringen

Bij het vervangen van afgeschreven riolen ontstaan naast kosten voor het vervangen van het riool ook kosten voor het wegdek. De raad voteert kredieten voor het totaal van de werkzaamheden, waarbij jaarlijks een geoormerkt krediet beschikbaar wordt gesteld voor het onderdeel wegwerkzaamheden. Omdat het werk veelal voor het gehele project wordt aanbesteed (vervangen riool en wegwerkzaamheden), worden de gemaakte kosten door de aannemers veelal ook "als één post" gefactureerd en administratief in eerste instantie verantwoord onder de uitgaven riolering.

Periodiek worden de kosten met betrekking tot de wegwerkzaamheden overgeboekt naar de daarvoor beschikbaar gestelde kredieten. In de jaarrekening 2018 is voor de jaarschijven 2014-2017 per jaar een bedrag van € 392.000 aan "gemaakte kosten" voor het onderdeel

wegwerkzaamheden verantwoord. Dit bedrag is exact gelijk aan de jaarlagen in de beschikbaar gestelde kredieten voor dit onderdeel. Gelet op de voortgang van de werkzaamheden voor de diverse projecten, had een overboeking in voorgaande jaren logisch geweest. Omdat dit niet eerder gebeurd was, is dit in de jaarrekening 2018 alsnog gedaan.

Voor een goede sturing en beheersing van de (deel-)kredieten adviseren wij u om dit goed te monitoren en voortaan eerder te doen. Daarnaast stellen wij vast dat de verantwoorde kosten voor wegwerkzaamheden (in combinatie met rioleringen) niet worden na gecalculeerd. Nu is voor de jaren 2014-2017 het beschikbaar gestelde krediet volgeboekt, maar zien wij bijvoorbeeld dat de corresponderende kredieten voor het onderdeel riolering nog ruimte bevatten (omdat nog niet alle geplande werken zijn uitgevoerd). Het volgende overzicht maakt dit duidelijk:

Deelkrediet per onderdeel				Werkelijk gemaakte kosten		Percentage toegerekende kosten	
Onderdeel	Totaalkrediet	Riolerings- werkzaamheden	Weg- werkzaamheden	Riolerings- werkzaamheden	Weg- werkzaamheden	Riolerings- werkzaamheden	Weg- werkzaamheden
Jaarschijf 2014 GRP	3.250.000	2.858.000	392.000	1.953.042	392.000	68%	100%
Jaarschijf 2015 GRP	3.128.350	2.736.350	392.000	1.575.673	392.000	58%	100%
Jaarschijf 2016 GRP	3.892.000	3.500.000	392.000	1.947.179	392.000	56%	100%
Jaarschijf 2017 GRP	3.934.000	3.542.000	392.000	1.014.861	392.000	29%	100%

Het toerekenen van de kosten aan de kredieten van wegwerkzaamheden is logisch en ook het totaal van de verantwoorde investeringsuitgaven is juist. Wij adviseren u wel om de huidige gedragslijn te evalueren en vast te stellen of deze (nog steeds) recht doet aan de feitelijke gang van zaken. Wellicht dat een (jaarlijkse) toerekening naar rato van de voortgang van de (deel-)projecten en de werkelijk gemaakte kosten ten opzichte van het totale krediet een andere mogelijkheid zou zijn. Deze laatste methode geeft u naar onze mening meer handvatten om op de (deel-)kredieten te kunnen sturen.

Beheersing investeringskredieten

In de jaarstukken is in paragraaf 6.3.1 een overzicht van investeringskredieten opgenomen. Per programma zijn de (lopende) kredieten opgenomen en is (waar noodzakelijk) een nadere onderverdeling in deelkredieten gegeven. Op basis van onze controle stellen wij vast dat er op relatief veel deelkredieten sprake is van een overschrijding van het deelbudget, maar dat op het niveau van het totale budget veelal wel binnen de begroting wordt gebleven. Bij de afgesloten kredieten is bij 5 kredieten sprake van een overschrijding van het gevoteerde krediet tot een totaalbedrag van € 73.000. Dit bedrag hebben wij als rechtmatigheidsfout in ons rechtmatigheidsoordeel meegewogen, echter dit heeft, gelet op de omvang van het bedrag, geen impact op ons rechtmatigheidsoordeel.

Op basis van onze beoordeling van de staat van kredieten stellen wij vast dat mogelijk sprake is van een zekere mate van “planningsoptimisme” waarbij de (politieke) ambities en de ambtelijke capaciteit niet op elkaar aansluiten. Veel kredieten staan al geruime tijd open en hebben vooralsnog een onderbesteding. Het lang open laten staan maakt de beheersing van uw investeringskredieten lastig en brengt een risico met zich mee dat kosten ten laste van kredieten worden gebracht, maar feitelijk betrekking hebben op een ander krediet.

**Begrotingsrechtmatigheid is
adequaat toegelicht in de
jaarrekening**

Overigens hebben wij op basis van onze controle geen aanwijzingen dat dit gebeurd is. Daarnaast is het de vraag of, gelet op het lang open staan van kredieten en de voortgang van de realisatie, uw investeringsplanning (en daarmee de begroting) reëel is. Het stelselmatig niet realiseren van kredieten kan betekenen niet alleen dat uw planning niet gerealiseerd wordt, maar ook wordt in uw meerjarenbegroting (mogelijk) al wel rekening gehouden met kapitaallasten voor de geplande investeringen. In dat geval heeft dit effect op de bestedingsruimte in uw begroting. Wij adviseren u om de voortgang van de realisatie van uw investeringsplanning te monitoren en dit mee te wegen in het vaststellen van toekomstige investeringsplannen. Daarnaast adviseren wij u om (deel-)kredieten tijdig af te sluiten.

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2018, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd.

De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moet door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de gemeenteraad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota van de Commissie BBV. Een belangrijk uitgangspunt is dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Essentieel is dat de gemeenteraad nadere regels kan stellen wanneer kostenoverschrijdingen die worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (1), kostenoverschrijdingen passend binnen het beleid (2) en kostenoverschrijdingen bij opneemderelaties (3) moeten meewegen bij het oordeel van de accountant.

In die gevallen dat de gemeenteraad geen nader beleid stelt, geldt het uitgangspunt dat deze kostenoverschrijdingen door de accountant niet worden betrokken bij de beslissing of al dan niet een goedkeurende controleverklaring kan worden afgegeven. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen. Daarnaast moet de accountant deze kostenoverschrijdingen – waarvan het college in de jaarrekening moet aangeven dat de gemeenteraad deze nog dient te autoriseren – in het verslag van bevindingen aan de orde stellen. Extra lasten die zijn gemaakt omdat extra opbrengsten daarvoor de ruimte bieden, terwijl deze extra lasten niet direct zijn gerelateerd aan de extra opbrengsten en waarbij de gemeenteraad nog geen besluit heeft genomen over de aanwending van deze extra opbrengsten, zijn onrechtmatig en tellen mee in het oordeel van de accountant. Dit is bij uw gemeente overigens niet aan de orde.

Begrotingsafwijkingen werken niet door in de controleverklaring

In totaal heeft uw gemeente € 269,9 miljoen aan lasten begroot na wijziging, tegenover € 258,5 miljoen aan werkelijke lasten in 2018. Dit is in totaal een onderschrijding van € 11,4 miljoen (4,2%). Aan baten had uw gemeente een bedrag van € 255,5 miljoen begroot na wijziging, tegenover € 252,8 miljoen aan werkelijke baten in 2018. In totaal gaat het om een onderrealisatie van baten van € 2,7 miljoen (1,1 %). Het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten komt daarmee op € 8,7 miljoen voordelig ten opzichte van begroting.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen op het niveau waarop de gemeenteraad de begroting autoriseert. In uw geval is dat op programmaniveau. In de jaarrekening heeft het college in de toelichting op de jaarrekening in het onderdeel "Begrotingsrechtmatigheid" inzicht gegeven in de begrotingsafwijkingen per programma. Deze hebben zicht voorgedaan bij de volgende programma's:

Lastenoverschrijding programma	Toelichting begrotingsafwijking	Onrechtmatig, telt niet mee	Onrechtmatig, telt wel mee
Programma 2, Zorg (€ 1.461.000)	Open-einde regeling	√	
Programma 3, Werken (€ 2.057.000)	Overschrijding lasten als gevolg van foutieve doorbelasting	√	

Wij verwijzen voor een inhoudelijke en meer specifieke analyse van deze overschrijdingen naar de toelichting op het overzicht van baten en lasten, waar het college in paragraaf 5.2.6 een analyse van de begrotingsafwijkingen en de begrotingsrechtmatigheid 2018 heeft opgenomen.

De overschrijdingen zijn in te delen in de diverse categorieën, zoals ook genoemd in de kadernota van de Commissie BBV. Zoals vermeld is elke lastenoverschrijding op een programma per definitie onrechtmatig, echter hoeft, op basis van uw afwijkingenbeleid, niet elke overschrijding door te werken in het rechtmatigheidsoordeel dat de accountant bij de jaarrekening geeft.

Zoals blijkt uit de analyse van het college is op 2 programma's een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren, echter werken deze niet door in het accountantsoordeel. Wij hebben de analyses van het college gevalideerd en kunnen ons hiermee verenigen.

Naast overschrijdingen van lasten, zijn ook op onderdelen meer baten gerealiseerd dan begroot. Over de baten rapporteren wij in deze paragraaf niet, omdat dit geen onderdeel uitmaakt van het criterium begrotings-rechtmatigheid zoals de richtlijnen voorschrijven.

De begrotingsrechtmatigheid omvat ook de overschrijdingen op investeringskredieten. Hiervoor verwijzen wij naar het vorige onderdeel in ons accountantsverslag.

**Afwijkingen Europees
aanbesteden werken niet
door in het
rechtmatigheidsoordeel**

Met de gegeven toelichtingen en analyses legt het college op een adequate wijze verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2018. De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt hebben geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Uit de uitgevoerde (interne) controlewerkzaamheden voor de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen zijn onrechtmatigheden vastgesteld voor een bedrag van € 956.000. Gelet op de omvang van dit bedrag heeft deze rechtmatigheidsfout geen effect op de strekking van de controleverklaring.

De fouten hebben betrekking op contracten die in voorgaande jaren zijn aangegaan of uitgaven waar geen contract aan ten grondslag ligt, maar waar uw gemeente al geruime tijd leveringen en diensten afneemt van derden. Er zijn geen nieuwe onrechtmatigheden geconstateerd. Omdat deze lopende contracten veelal niet op korte termijn ontbonden kunnen worden en het in de markt zetten van een aanbesteding voorbereidingstijd vergt, betekent dit dat u meerdere jaren “last” heeft van oude contracten.

In onze managementletter hebben wij het college geadviseerd om een aantal preventieve maatregelen te treffen in het aanbestedingsproces. Onder meer de betrokkenheid van een inkoopadviseur en het werken met startformulieren kunnen u naar onze mening ondersteunen om (tijdig) tot de juiste aanbestedingsvormen te komen. Wij adviseren u erop toe te zien van deze preventieve maatregelen structureel geborgd worden en ook zichtbaar werken.

**WNT verantwoording en
anticumulatie bepaling WNT**

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingevoerd. Op basis van deze wet is de bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector in dienstverband en bij ontslag wettelijk gemaximeerd. Voor de bezoldiging van topfunctionarissen geldt naast de maximering een publicatieverplichting in de jaarrekening. Dit geldt eveneens voor bezoldiging van niet-topfunctionarissen, indien zij de maximale bedragen van topfunctionarissen overschrijden.

Wij hebben de juistheid en volledigheid van de WNT toelichting zoals opgenomen in de jaarrekening gecontroleerd en hebben vastgesteld dat de toelichting voldoet aan de daaraan te stellen eisen. In 2018 is voor geen van de topfunctionarissen en overige medewerkers sprake van een overschrijding van de grensbedragen. Bij de controle van de WNT-verantwoording 2018 stelden wij wel vast dat geen sprake was van (zichtbare) interne controle op de opgestelde WNT-verantwoording. Wij adviseren u dat in het vervolg wel te doen.

Met ingang van boekjaar 2018 dienen ook de ontvangen vergoedingen die bij andere WNT plichtige instellingen zijn ontvangen te worden verantwoord in de WNT verantwoording. Aangezien het voor ons niet mogelijk is de volledigheid vast te stellen van de dienstbetrekkingen en de ontvangen vergoedingen, is in het WNT controleprotocol opgenomen dat wij de anticumulatiebepaling niet hoeven te controleren. In onze controleverklaring is dit ook als zodanig toegelicht. De naleving van de anticumulatiebepaling maakt derhalve geen onderdeel uit van de controle van de accountant. De WNT-toezichthouders kunnen hier wel zelfstandig onderzoek naar doen en zo nodig handhavend optreden.

Projectadministratie subsidiegelden

Uw gemeente ontvangt van onder andere het Rijk en de provincie subsidies, waarover u verantwoording (afzonderlijk of via SiSa) moet afleggen over de bestedingen daarvan. Zowel bij de controle van afzonderlijke verantwoordingen als bij de controle van de SiSa-bijlage hebben wij geconstateerd dat de projectadministratie voor deze subsidiegelden niet in alle gevallen toereikend is. De projectadministraties zijn in onvoldoende mate ingericht om de verantwoording van de bestedingen (eenvoudig) te beheersen en te controleren. Hierdoor hebt u onvoldoende inzicht in de voortgang van de projecten en bent u mogelijk onvoldoende in staat om op een deugdelijke wijze verantwoording af te leggen. Hiermee bestaat het risico dat u subsidies misloopt of subsidies terug moet betalen, zeker aangezien subsidiegevers veelal een strakker sanctiebeleid hebben aangekondigd.

Een projectadministratie moet op dusdanig wijze zijn ingericht dat de voortgang het project gemonitord kan worden en inzicht is in de subsidiabele kosten. Daarnaast is het van belang om vooraf na te gaan op welke wijze verantwoording afgelegd dient te worden aan de subsidieverstrekker. Indien sprake is van een subsidie die uit meerdere onderdelen bestaat, zal uit de projectadministratie de realisatie per onderdeel moeten blijken, zodat op een adequate wijze verantwoording afgelegd kan worden over de separate onderdelen. Tijdens de controle hebben wij geconstateerd dat de subsidiabele kosten niet eenvoudig uit de administratie te herleiden zijn, wat heeft geleid tot correcties. Tevens is gebleken dat de realisatie per onderdeel van een subsidie onvoldoende uit de administratie blijkt. Aan de voorkant van een project moet u hier reeds over nadenken, zeker bij projecten waarbij sprake is van deels subsidiabele kosten. Wij adviseren u om tussentijds de projecten te beoordelen en een interne controle uit te laten voeren op de subsidiabele kosten.

Onzekerheden Sociaal domein

Belangrijke (administratieve) onderdelen van de WMO en Jeugdwet worden voor uw gemeente door de Regio Gooi- en Vechtstreek (hierna: de Regio) uitgevoerd. De zorgaanbieders factureren de geleverde zorg aan de uw gemeente en de Regio ondersteunt u door vast te stellen dat de gefactureerde bedragen binnen de in het DLP (Digitaal Leefplein) opgenomen beschikkingen vallen en levert vervolgens periodiek betaalbatches aan de gemeenten. Voor de controle op de rechtmatigheid van de geleverde en gefactureerde zorg gaat de Regio uit van beschikkingen die door of namens uw gemeente zijn afgegeven aan cliënten. Bij de afstemming van de beschikkingen zoals deze in DLP zijn opgenomen en de beschikkingen zoals deze uit uw eigen administratie (GWS4ALL) blijken zijn verschillen geconstateerd. Het aantal beschikkingen in DLP is hoger dan uit GWS4ALL blijkt. Intern zijn deze verschillen uitgezocht en ook grotendeels verklaard. Daarmee is (voor de verklaarde verschillen) vastgesteld dat geen sprake is van fouten of onzekerheden. Ten tijde van het afronden van de jaarrekeningcontrole konden echter (nog) niet alle verschillen verklaard worden. Daarnaast kost het uitzoeken van de resterende verschillen dusdanig veel tijd dat het economisch niet rationeel is om dit (nu) te doen. Tevens is het op dit moment (gelet op de noodzakelijke afronding van de controle voor de wettelijke termijn van 15 juli) ook niet wenselijk hier nu langer op te wachten.

In ons accountantsoordeel hebben wij daarom een PM-onzekerheid meegewogen, waarbij wij tot de conclusie komen dat de onzekerheid zich in een range van €0 tot € 500.000 kan begeven. Dit is niet materieel in het kader van de controle van de jaarrekening 2018. Wij benadrukken dat er geen sprake is van bekende of vermoede fouten.

Spaarvoorziening riolering

Wij geven u in overweging om de resterende verschillen de komende periode (alsnog) uit te zoeken. Daarnaast adviseren wij u om het controleprotocol 2019 tijdig met de Regio af te stemmen en de afstemming tussen GWS4AAL en DLP onderdeel te laten zijn van de controle van de accountant van de Regio.

Daarnaast heeft de accountant van de Regio in zijn controle voor een bedrag van € 218.000 aan onzekerheden geconstateerd. Deze onzekerheden hebben geen invloed op het oordeel over de verantwoording bij de Regio. De onzekerheden hebben diverse oorzaken, zoals aanbieders die geen informatie hebben aangeleverd en ingetrokken toewijzingen waarop al wel zorgprestaties waren verricht.

Op de balans is onder de materiële vaste activa de spaarvoorziening riolering (als negatieve post) verantwoord. Deze voorziening heeft ultimo 2018 een saldo van € 41,6 miljoen. De voorziening is in voorgaande jaren gevormd om via een spaarcomponent in de tarieven voor de rioolheffing die uw gemeente bij uw burgers in rekening brengt, te sparen voor toekomstige vervangingsinvesteringen in het rioolnetwerk. De opbouw van de spaarvoorziening ligt in lijn met het gemeentelijk rioleringsplan en het spaardeel in de tariefbepaling voor rioolheffingen.

Het vormen van een dergelijke spaarvoorziening is toegestaan binnen de voor u geldende verslaggevingsvoorschriften (BBV). Daarbij is het dan de bedoeling dat bij de realisatie van de vervangingsinvesteringen, deze voor het volle bedrag worden geactiveerd. Het bedrag voor toekomstige vervangingsinvesteringen in de rioolvoorziening wordt dan vervolgens (maar in hetzelfde jaar) op het geactiveerde bedrag in mindering gebracht.

Uw gemeente hanteert echter (al meer dan 20 jaar) een ander uitgangspunt. In het verleden heeft u bepaald dat het doel van de voorziening was om op langere termijn tot een voorziening te komen die gelijk is aan de boekwaarde van het rioleringsnetwerk op enig moment. Wanneer dat moment zou zijn aangebroken was het uw bedoeling om de totale boekwaarde van alle vervangingsinvesteringen uit het verleden (in één keer) af te schrijven en de voorziening hiervoor volledig in te zetten. Tot die tijd werd de voorziening niet aan de creditzijde van de balans gepresenteerd, maar als aftrekpost op de materiële vaste activa aan de debetzijde van de balans.

Er zijn bij u na afronding van de jaarrekeningcontrole 2017 twijfels gerezen of de huidige administratieve verwerkingswijze van de voorziening door uw gemeente nog langer past binnen de huidige bepalingen van het BBV en de door de commissie BBV hierover uitgebrachte notities. Het gaat daarbij zowel om het moment van aanwenden van de voorziening als de presentatie. Uw medewerkers en wij hebben hierover de afgelopen maanden intensief en constructief overleg gehad. Omdat de constructie die de gemeente Hilversum hanteert uniek (b)lijkt, en omdat de verslaggevingsvoorschriften voor de spaarvoorziening complex zijn, heeft uw gemeente advies ingewonnen bij de commissie BBV. De commissie BBV geeft zwaarwegende adviezen over complexe verslaggevingsaspecten. Gegeven de complexiteit van het onderwerp, heeft de commissie BBV nog geen definitieve reactie gegeven. Omdat niet te verwachten is dat er voor de behandeling van de jaarrekening in uw raad uitsluitel komt over deze ingewikkelde casus, heeft het college ervoor gekozen om de tot en met 2017 gehanteerde verwerkingswijze ook in 2018 voort te zetten en de ontstane onzekerheden hieromtrent toe te lichten in de jaarrekening. U vindt deze toelichting terug op pagina 312 van de jaarstukken.

Verantwoording van lasten in het juiste jaar

Bij de controle stelden wij vast dat voor een totaal bedrag aan lasten van € 180.000 in het boekjaar 2019 is verantwoord, terwijl dit kosten betreft die hadden moeten worden toegerekend aan het boekjaar 2018. Het resultaat 2018 is hiermee positief beïnvloed. Daarnaast stelden wij vast dat voor een totaalbedrag van € 160.000 aan investeringsuitgaven ten onrechte niet in 2018 is verantwoord, maar in 2019. De boekwaarde van de activa is hierdoor voor dit bedrag te laag weergegeven. Het betreft facturen gestuurd in 2019 die betrekking hebben op prestaties 2018. Hier is ten onrechte geen verplichting voor in 2018 opgenomen.

Wij adviseren u toe te zien op de juiste verantwoording van lasten in het juiste boekjaar.

Verwerking revolverende fondsen

Revolverende fondsen betreffen kapitaalstortingen van uw gemeente bij externe instellingen (in uw geval SVN en het Restauratiefonds). Deze kapitaalstortingen worden door deze externe instellingen gebruikt voor het verstekken van leningen aan inwoners uit de gemeente Hilversum in het kader van bijvoorbeeld duurzaamheidsmaatregelen of voor de restauratie van monumenten in uw gemeente.

Als deze leningen door de inwoners afgelost worden, kunnen de afgeloste bedragen opnieuw worden uitgezet voor nieuwe leningen. De afgeloste bedragen komen dan binnen bij de externe instellingen waaraan uw gemeente de stortingen heeft gedaan. Daarmee blijven de door u verrichte kapitaalstortingen voortdurend actief, totdat uw gemeente een verzoek zou doen tot terug storting van de kapitaalstortingen. De met de externe instellingen gesloten overeenkomsten bieden u hiertoe de mogelijkheid.

In de jaren 2012 tot en met 2017 is voor een totaalbedrag van 1.976.000 aan kapitaalstortingen verricht door uw gemeente. In afstemming met de toenmalige accountant zijn de stortingen steeds als last verwerkt in de jaarrekening. Daarbij is de hoogte van de totale verrichte kapitaalstortingen – buiten de balans – vermeld, en dus niet als actief gewaardeerd in de balans.

Omdat uw gemeente het recht heeft om de kapitaalstortingen terug te vorderen, is deze verwerkingswijze echter niet juist. Het recht dient, op grond van het BBV, in de balans gewaardeerd te worden. Dit is in de jaarrekening 2018 voor het eerst gebeurd. Onder de financiële vaste activa is de kapitaalstorting ultimo 2018 voor een bedrag van € 2.327.000 op de balans opgenomen. Hiermee zijn de in het verleden ten onrechte als lasten genomen bedragen (de jaarlijkse kapitaalstortingen) in één keer gecorrigeerd. Omdat dit een fourterstel uit voorgaande jaren betreft is het effect hiervan op 1 januari 2018 rechtstreeks verwerkt in het eigen vermogen.

In de concept-jaarrekening 2018 was, conform de tot en met 2017 bestaande werkwijze, nog voor een bedrag van € 600.000 aan lasten genomen. Dit is gecorrigeerd in de definitieve jaarrekening.

Geen fouten en onzekerheden met betrekking tot de SiSa-bijlage

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2018 onder SiSa vallen. Wij doen dit met een tabel, die ook opgenomen moet worden als er geen fouten of onzekerheden geconstateerd zijn. Per regeling is hierin aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Hierna treft u deze tabel aan.

Nr.	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
OCW – D1	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
OCW – D1A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2016-2021	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
OCW - D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
OCW – D10	Volwasseneneducatie	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
IenW – E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
IenW – E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer (SiSa tussen medeoverheden)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
SZW - G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2018	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
SZW -G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) _gemeentedeel 2018	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

4. Interne beheersing

Kernboodschappen interim- controle

In onze managementletter van 23 januari 2019 hebben wij het college van burgemeester en wethouders geïnformeerd over onze bevindingen en aanbevelingen gegeven om de financiële bedrijfsvoering verder te verbeteren. De kernboodschappen uit onze interim-controle 2018 die de interne beheersing raken zijn:

De interne beheersing van de gemeente Hilversum moet zich verder door ontwikkelen

Met “Hilversum In Control” heeft het college een verbeterplan opgesteld, waarmee u de organisatie naar een volgend niveau wilt brengen. Uit de gesprekken die wij met de concerncontroller en de medewerkers van het team dat de verbijzonderde interne controle (VIC) hebben uitgevoerd en uit de documenten en vastleggingen die hieraan ten grondslag liggen, zien wij dat uw organisatie veel tijd, middelen en energie steekt in het vaststellen dat uw gemeente getrouw en rechtmatig handelt. Deze kwaliteitsimpuls aan de eigen organisatie vinden wij een goede ontwikkeling die past bij het beleid dat het college op termijn zelfstandig een rechtmatigheidsverantwoording moet afgeven. Tegelijkertijd geven de uitkomsten van de VIC en de externe controle aan dat er nog belangrijke aandachtspunten zijn. In de jaarstukken 2018 is in hoofdstuk 9 voor het eerst een “In control verklaring” door het college opgenomen. Hiermee loopt het college vooruit op de ontwikkelingen van de komende jaren. Wij adviseren u kennis te nemen van de door het college opgenomen verklaring. Voor de goede orde vermelden wij dat deze verklaring van het college geen onderdeel van onze controle is geweest.

Zo zien wij dat u binnen de gemeente Hilversum nog zoekende bent hoe u de binnen de eerste en tweede lijn (de procescontroles en interne controles in de lijn) het eigenaarschap verder invulling kan geven. Het algemene beeld is dat dit nog onvoldoende vorm heeft gekregen in de dagelijkse praktijk. Tegelijkertijd constateren wij dat daardoor de derde lijn (de VIC) nog zoekende is naar de invulling van haar rol binnen het borgen van de maatregelen in de eerste lijn zonder gelijk op te schuiven naar een controle in de derde lijn. Naar onze mening is het VIC-team nog te veel bezig zijn met het oplossen van bevindingen in de eerste en tweede lijn, waar idealiter zij een bijdrage zouden willen (lees moeten) doen aan de doorontwikkeling van de organisatie. Het ontwikkelen van het nemen van eigenaarschap is een belangrijke voorwaarde om de structurele borging van de kwaliteit van de bedrijfsvoering van uw gemeente en de processen de komende jaren te kunnen borgen. Deze (cultuur)hobbel dient de komende periode genomen te worden.

Wij gaan graag met uw medewerkers (waaronder die van Concerncontrol, de Domeincontrollers, medewerkers IA en VIC) in overleg om de vervolgstappen te zetten. Wij zullen met uw organisatie een afspraak maken om hier rond de zomer 2019 een gezamenlijk overleg aan te wijden.

Integriteit en ethiek staan duidelijk op uw agenda.

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude en onjuistheden berust bij het college van burgemeester en wethouders. De gemeenteraad dient erop toe te zien dat het college adequate preventieve en repressieve beheersmaatregelen heeft ingesteld om het risico op fraude zoveel mogelijk te beperken. Als uw accountant hebben wij de verantwoordelijkheid om het risico te beoordelen dat de jaarrekening als gevolg van fraude, onjuistheden of verduistering van

activa, afwijkingen van materieel belang zou kunnen bevatten.

Derhalve hebben wij als onderdeel van onze controle het college gevraagd het risico in te schatten dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude. Uit onze werkzaamheden komt naar voren dat het college voldoende belang hecht aan het treffen van maatregelen om fraude te voorkomen. Uw gemeente beschikt nog niet over een integrale analyse van frauderisico's. Wel wordt vanuit bijvoorbeeld de VIC-werkzaamheden op onderdelen al geacht vanuit frauderisico's.

Omdat het college er belang aan hecht de frauderisico-discussie meer gemeentebreed op te pakken is in de tweede helft van 2018 een inventarisatieonderzoek gestart om de opzet en aanwezigheid van beheersmaatregelen bij een selectie van gemeentelijke processen om kans op fraude te mitigeren vast te gaan stellen. Wij geven u in overweging uw aanpak aan te (blijven) vullen met een aantal workshops binnen de gemeente om frauderisico's te onderkennen en maatregelen te benoemen. Wij achten dit een goede aanvliegroute omdat met het geven van workshops het onderwerp gemeentebreed aandacht kan krijgen en daarmee ook een bedrijfscultuur kan helpen bevorderen waar integriteit en ethisch gedrag levend worden gehouden in de organisatie. We volgen de uitkomsten van dit onderzoek uiteraard met interesse en denken ook graag met u mee bij het presenteren van de voorlopige uitkomsten. Op basis van onze gemeentelijke kennis kunnen wij immers goed met u in overleg gaan over mogelijk ontbrekende risico's of de weging van door u onderkende risico's.

Wij adviseren u om, mede gezien de rol en verantwoordelijkheid die college en raad hebben in het kader van frauderisico's, de voortgang van dit project ook de komende jaren nadrukkelijk onderdeel te laten blijven in de rapportering tussen het dagelijks college en de raad.

Aandachtspunten in de IT-omgeving zijn opgenomen in verbeterplan

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen een steeds dominantere plaats in binnen uw organisatie voor een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking. Daarmee krijgt de IT ook een dominantere positie in uw en onze controleaanpak en -uitvoering. In de rapportages van uw voorgaande accountant is gerapporteerd over aandachtspunten op het gebied van logische toegangsbeveiliging, wijzigingsbeheer en continuïteit. In onze managementletter rapporteerden wij onder andere dat "de integrale toetsing van de betrouwbaarheid van het systeem van geautomatiseerde (financiële) gegevensverwerking, vooralsnog geen onderdeel van uw interne beheersing is geweest in 2018". Gelet op de bevindingen u voorgaande controles, en omdat u in belangrijke mate afhankelijk bent van de geautomatiseerde gegevensverwerking, heeft het college begin 2019 een onderzoek uit laten voeren naar de huidige kwaliteit van de interne beheersing rondom de geautomatiseerde gegevensverwerking. Het doel van dit onderzoek was om vast te stellen of er progressie is gemaakt ten aanzien van eerder gerapporteerde risico's en om eventuele nieuwe aandachtspunten scherp te krijgen. Recent is dit onderzoek uitgevoerd en afgerond. Uit het onderzoek blijkt dat de aandachtspunten die bij eerdere controles zijn benoemd, nog niet geheel zijn opgelost.

Zolang aan belangrijke randvoorwaarden om te kunnen steunen op de geautomatiseerde gegevensverwerking niet geheel wordt voldaan, loopt u in opzet mogelijk risico's. Het college heeft daarom de uitkomsten uit het onderzoek meegenomen in een verbeterplan om de kwaliteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking te versterken. Het op orde hebben van dit (belangrijke) onderdeel van de interne beheersing is belangrijk voor uw gevoel om "in control" te (kunnen) zijn. Daarnaast heeft dit ook impact op de uitvoering van de verbijzonderde interne controle (VIC). Een effectieve werking van de IT general controls is een voorwaarde om te kunnen steunen op functiescheidingen en autorisaties binnen IT-systemen. Zonder de beoordeling van de IT General controls kan in feite geen conclusie worden getrokken of de functiescheidingen en autorisaties juist zijn gewaarborgd binnen de IT-systemen. Derhalve adviseren wij om de beoordeling van de IT general controls op te nemen in de scope van de VIC. Op basis van de conclusies vervolgens kan de impact op de verder uit te voeren controles bepaald worden. Nu moet voor een overwegend gegevensgerichte controle aanpak gekozen worden. Wanneer bij de VIC gesteund kan worden op functiescheidingen en autorisaties binnen de processen, zou dat een belangrijke (arbeidsbesparende) impact kunnen hebben op uit te voeren controles.

Wij adviseren u de voortgang van het IT-verbetertraject te blijven monitoren.

Gerapporteerde bevindingen ten aanzien van risico's in financiële processen

Ten aanzien van de kwaliteit van de interne beheersing met betrekking tot financiële processen hebben wij het college diverse adviezen gegeven, waaronder de volgende punten die ook nu nog relevant zijn:

- Onderzoek op welke wijze u gemeentebreed een verplichtingenadministratie kunt implementeren en welke maatregelen er nodig zijn om de volledigheid hiervan te waarborgen.
- Wij adviseerden u te onderzoeken of het zinvol is om documentatie met betrekking tot de prestatielevering bij de factuur op te nemen in Key2. Daarmee versterkt u de (zichtbare) interne controle op de rechtmatigheid van de uiteindelijke betaling. In dit verband adviseerden wij u tevens om te onderzoeken of, op basis van uw risico-inschatting, het mogelijk zinvol is om uw beleid hieromtrent te heroverwegen of op te stellen. Wij denken dat een meer risico-gerichte benadering rond de verplichte vastlegging van documentatie voor de prestatielevering relevanter en effectiever kan zijn. Hiervoor dienen dan wel duidelijke richtlijnen te worden opgesteld en gecommuniceerd met uw medewerkers. Voor posten waar u op voorhand geen risico ziet in de prestatielevering kan dan volstaan worden met de digitale autorisatie (en eventuele korte toelichting) en zou dan geen onderbouwende documentatie in uw administratie worden opgenomen. Voor de risicovolle(re) posten dient u er dan uiteraard stikt op toe te zien dat de documentatie wel aanwezig is.
- De betrokkenheid van een inkoopadviseur, ten behoeve van het volgen van een juiste en tijdige aanbestedingsprocedure, wordt niet afgedwongen in uw primaire proces. Hierdoor bestaat in opzet het risico dat de (Europese) aanbestedingswet niet wordt nageleefd of dat aanbestedingen niet overeenkomstig uw eigen beleid plaatsvinden. Ook zien wij in de praktijk dat u niet voor elke overeenkomst die u afsluit een zogenaamd "startformulier" invult en documenteert in uw aanbestedingsdossiers. Met een startformulier legt u vooraf uw overwegingen vast welke leiden tot de keuze van de

aanbestedingsvorm bij de betreffende dienst, levering of werk. Een centrale inkoopfunctie en het vooraf documenteren van uw overwegingen zijn belangrijke waarborgen om onvolkomenheden te voorkomen. Wij adviseerden u door middel van formele controles in het primaire proces te waarborgen dat de juiste aanbestedingsprocedures worden gevolgd. In 2018 is op experimentele basis bij het opstellen van de inkoopagenda's samenwerking gezocht tussen het inkoopteam, lijnmanagers en de businesscontrollers. Wij denken dat deze aanpak kan bijdragen aan het vooraf onderkennen van de juiste aanbestedingsvorm voor inkopen.

- Uw gemeente ontvangt van onder andere het Rijk en de provincie subsidies, waarover u verantwoording (afzonderlijk of via SiSa) moet afleggen inzake de bestedingen daarvan. Uw gemeente beschikt niet over een centrale registratie van de subsidies waarover verantwoording moet worden afgelegd. Daardoor ontstaat ook geen centraal inzicht in indieningsdata die behaald moeten worden. Wij hebben inmiddels vier verantwoordingen gecontroleerd, waarbij voor alle vier gold dat de aanlevering van de verantwoording zeer laat was in relatie tot de door de subsidiegever vastgestelde uiterste indieningsdatum (in een aantal gevallen zelfs nu reeds verleend uitstel). Alhoewel in alle gevallen met vereende inspanning alsnog de uiterste indieningsdatum behaald is, loopt u ons inziens onnodige risico's op het te laat indienen van de verantwoording, en daarmee op sancties van de subsidieverstrekker.
- Via uitgevoerde controles op subsidieverantwoordingen en een gesprek dat wij tijdens de interim-controle hebben gevoerd met uw medewerkers is gebleken dat de projectadministratie voor subsidiegelden niet (altijd) toereikend is. De projectadministratie is, in algemene zin, in onvoldoende mate ingericht om de verantwoording van de bestedingen te beheersen en (eenvoudig) te controleren. Hierdoor heeft u onvoldoende inzicht in de voortgang van de projecten en bent u onvoldoende in staat om op een deugdelijke wijze verantwoording af te leggen. Hiermee bestaat het risico dat u subsidies misloopt of subsidies terug moet betalen, zeker gezien het feit dat de provincie een strakker sanctiebeleid heeft aangekondigd.
- Gemeente Hilversum heeft eind december 2017 in samenwerking met gemeenten Gooise Meren en Laren de grondpositie Crailo verworven om daar vervolgens een grondexploitatie te openen. Doordat de grondexploitatie in een samenwerkingsverband wordt gevoerd, dient gemeente Hilversum periodiek na te gaan of sprake is van een bijstortverplichting in een eventueel verlies van de samenwerking. Omdat de GEM Crailo BV een verbonden partij is van uw gemeente, adviseerden wij u de vinger aan de pols te houden voor wat betreft de implementatie van de interne beheersing bij de GEM, zodat deze (tijdig) betrouwbare informatie kan genereren die nodig is voor de verantwoording, sturing en beheersing en het bepalen van de noodzaak tot bijstortingen.

5. Overige aangelegenheden

Geen meningsverschil met het college van burgemeester en wethouders

Er zijn geen meningsverschillen met het college van burgemeester en wethouders geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het college en de medewerkers van uw gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bevestigingen van het college van burgemeester en wethouders ontvangen

Wij hebben namens het college van burgemeester en wethouders een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Naleving van wet en regelgeving

Wij hebben geen kennis van te rapporteren omstandigheden in verband met het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel omtrent de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken omtrent de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen daaromtrent raken dan ook slechts die onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij ter zake geen volledigheid pretenderen. Wij verwijzen u naar hoofdstuk 4 van dit verslag voor onze bevindingen.

Geen aanwijzingen van fraude

In Nederland is de accountant wettelijk verplicht om alle ontdekte fraudegevallen te rapporteren aan het management van de organisatie. Wij merken op dat onze controle niet specifiek is ingericht op het ontdekken van fraude. De accountant is wel verantwoordelijk voor het betrekken van frauderisico's in de planning en uitvoering van zijn controleopdracht.

Wij hebben een fraudediscussie gevoerd met het controleteam en met het financieel management van de gemeente Hilversum, waarbij wij de nadruk hebben gelegd op de vermoedens van materiële onjuistheden als gevolg van fraude in de jaarstukken. Van het college en management hebben wij de bevestiging ontvangen dat er geen onregelmatigheden zijn geconstateerd waarbij het management of werknemers die een belangrijke rol spelen bij de maatregelen van interne beheersing of anderen in het geval dat de fraude van materieel belang kan zijn op de jaarrekening, zijn betrokken. Tevens hebben wij zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd die gericht waren op het risico van het 'omzeilen' van de interne beheersingsmaatregelen door het management te detecteren. Wij hebben specifieke controles uitgevoerd op memoriaalboekingen en schattingen en hebben significante en ongebruikelijke transacties met behulp van gegevensanalyses onderzocht.

Hoewel wij op grond van de controle- en overige standaarden een kritische houding moeten hebben ten opzichte van risico's van fraude in de jaarrekening, merken wij op dat onze controle niet specifiek is gericht op het ontdekken hiervan. Tijdens de uitvoering van onze controle van de jaarrekening 2018 hebben wij geen aanwijzingen verkregen dat er sprake is geweest van fraude.

Uw gemeente beschikt nog niet over een integrale analyse van frauderisico's. Wel wordt vanuit bijvoorbeeld de VIC-werkzaamheden op onderdelen al geacht vanuit frauderisico's. Daarnaast is het college in de tweede helft van 2018 een inventarisatieonderzoek gestart om de opzet en aanwezigheid van beheersmaatregelen bij een selectie van gemeentelijke processen om kans op fraude te mitigeren vast te gaan stellen. Wij adviseren u om, mede gezien de rol en verantwoordelijkheid die college en raad hebben in het kader van frauderisico's, de voortgang van dit project ook de komende jaren nadrukkelijk onderdeel te laten blijven in de rapportering tussen het dagelijks college en de raad.

Bevestiging onafhankelijkheid

Bevestiging onafhankelijkheid

In overeenstemming met Nederlandse wet- en regelgeving, waaronder de Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO) van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA), dient de externe accountant mogelijke conflicten met betrekking tot zijn onafhankelijkheid, zowel in wezen als in schijn, onder de aandacht te brengen van het college en de gemeenteraad.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Hilversum in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onafhankelijke positie te waarborgen

Publieke Sector Accountants beschikt over een stelsel van maatregelen om onze onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Het stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen. Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle partners en werknemers bij Publieke Sector Accountants.
- Procedures voor de organisatie van periodieke training inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.

- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreiging voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde onafhankelijkheidsevaluatie) wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Publieke Sector Accountants wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Wij zullen dan ook overwegen de gemeenteraad of de Audit- en rekeningcommissie te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om de bedreiging weg te nemen. Wij merken op dat er in het kader van onze controleopdracht geen sprake is geweest van een dergelijke bedreiging.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Publieke Sector Accountants, haar partners en haar medewerkers en de gemeente Hilversum, die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken welke aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Publieke Sector Accountants, een bestuurder of interne toezichthouder van Publieke Sector Accountants of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente Hilversum of een bij de gemeente Hilversum betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels. Wij zijn van mening dat verstrekte en ontvangen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid gepast zijn wanneer deze aan deze regel voldoen en derhalve niet tot een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht

leiden. Volledigheidshalve merken wij overigens op dat wij geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid hebben verstrekt of ontvangen.

Aanvullende dienstverlening

Een overzicht van de aanvullende dienstverlening hebben wij hieronder opgenomen.

Aanvullende dienstverlening

Accountantscontrole financiële verantwoording Rotonde Gijsbrecht van Amstelstraat Vreelandseweg

Accountantscontrole financiële verantwoording Kenniskring Wijk Teams en Toegang Noord Holland

Accountantscontrole financiële verantwoording Emmastraat-Gooiplein-Groest Zuid

Accountantscontrole financiële verantwoording Veilig naar School 2016-2017

Accountantscontrole financiële verantwoording Bbz 2018 regiogemeenten

Accountantscontrole financiële verantwoording Crailo

Conclusie onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de 'Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)' en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen Publieke Sector Accountants ingebed. Op basis van onze toetsing concluderen wij dat onze onafhankelijkheid als certificerend accountant bij de gemeente Hilversum in 2018 voldoende is gewaarborgd.

Controleverschillen

Overzicht van de controleverschillen:

Aard van de fouten en onzekerheden (x € 1.000)	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Fouten		
Afgrenzing lasten (exploitatie € 180.000 en investeringen €160.000)	€ 340.000	€ 340.000
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	€ 340.000	€ 340.000.
<i>Rechtmatigheidsfout vanuit externe regels:</i>		
Afwijkingen Europese aanbestedingsregels	€ 956.000	€ 956.000
Totaal rechtmatigheidsfouten	€ 956.000	€ 956.000
Totaal	€ 1.296.000	€ 1.296.000

Uit bovenstaande tabel is af te leiden dat geen sprake is van materiële resterende controleverschillen. Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college bevestigt dat de niet-gecorrigeerde fouten, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn.

Wel is sprake van onzekerheden (zie voor een nadere toelichting hierop hoofdstuk 3 van dit accountantsverslag) in verband met de uitvoering van het sociaal domein. Deze hebben wij voor een bedrag van € 218.000 en voor een PM-bedrag meegewogen in ons oordeel. Omdat deze onzekerheid past binnen de door de raad vastgestelde materialiteit, heeft deze onzekerheid geen effect op de strekking van onze controleverklaring.

Daarnaast is in de jaarrekening een aantal correcties (cijfermatig en in toelichtingen en teksten) doorgevoerd naar aanleiding van onze controle. Uw organisatie beschikt over een overzicht van deze correcties.

Disclaimer en beperking in gebruik

Dit verslag is alleen bestemd voor de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders en mag niet in zijn geheel of gedeeltelijk worden verstrekt of aangehaald zonder onze schriftelijke toestemming vooraf. Er wordt geen verantwoordelijkheid aan een derde partij geaccepteerd, omdat dit verslag daar niet voor opgesteld en bedoeld is. Dientengevolge nemen wij geen enkele verplichting of plicht van zorg aan ieder ander persoon aan wie dit verslag getoond of in zijn handen komt, op ons.

De in dit verslag aan de orde gestelde onderwerpen zijn door ons geconstateerd gedurende onze controleopdracht waarvan wij van mening zijn dat zij uw aandacht behoeven. Het is geen allesomvattend verslag van alle geconstateerde zaken en in het bijzonder kunnen wij niet verantwoordelijk worden gesteld voor het rapporteren van alle bedrijfsrisico's of tekortkomingen in het systeem van interne beheersing. Elke conclusie, opinie of opmerking in dit verslag is verstrekt in de context van onze controleverklaring over de jaarrekening als geheel.

Evenzo geldt dat de opmerkingen, bevindingen en aanbevelingen met betrekking tot het systeem van interne beheersing niet gelezen dienen te worden als een afzonderlijke opinie van het systeem van interne beheersing en haar werking.

